ژڤرین ژ نیڤا ریێ نه شه‌رمه !

سوربون

سیستەمیێ پەروەردیێ ئیك ژ بنەماییێن هەرە گرنگە ل هەر وەلاتەكیێ، گرنگیا ویێ ژی ئەوە كو ستینا راستڤەكرنا هەر جڤاكەكیێ ب پەروەردیێ دەستپێدكەت و بەرڤ جڤاكەكیێ رەوشەنبیر و ساخلەم دبەت، لیێ جیاوازیا هەی د وەلاتەكیێ بو وەلاتەكیێ دن ئەڤ جیاوازیە ژی ژ بو كاودان و رەوشت و تێگەهشتنا وی گەلی دمینە، نەخاسمە ژ لاییێ ئاستیێ رەوشەنبیری - ئیكونومی - سیاسی ...... هتد .

وەلاتەكیێ مینا كوردستانیێ كو د هەبونا مێژویا خوە دا توشی مەزنترین كاودانیێن شەرو ئاژاوەتییێ بویە، كو تا نها ژی نەكاریە وەك دەولەت یان قەوارەكی سیاسی سەربخو ژ لاییێ جیوپولتیكیێ ڤە خوە بدە ناسكرن، هەر مایە لبن باندورا چەندها سیستەمێن ژەنگی و رەگەزپەرستی هاتیە شێواندن و نەكاریە خوە دگەل سیستەمەكیێ، كو نێزیكی سەدان سالە ل پێشی ڤان سیستەمێن مە ئیشارەت لبنكری، كو ب درێژیا مێژویا خوە دور ل شەرو ئاژاوەگێرییێ ب رامان پلە پلە ل سەر تاكیێ كومەلگەهیێ هاتیە گونجاندن، دولەتەكا مینا (سوید) كو پێشكەڤتنەكا بەرچاڤ ل هەمی وارەكیێ دا ل خوە دگرە و نەخاسمە د واریێ پەروەردەكرنیێ دا، لیێ لڤی وەلاتیێ كو خودان بەرهەڤیەكا ب هیزە چ د ئاستیێ خزمەت گوزاری یا قوتابخانان دا و پێتڤیێن سیستەمی نەخاسمە دواریێ ئیكونومی دا كو پرەنسیپەكیێ سەرەكی یە بو پێشڤەبرنا هەر كارەكیێ د ژیانا جڤاكیێ دا. دەولەتەكا د هەمی واران دا یا پێشكەفتی نەبیت نكارە خوەدی ڤی سیستەمی دەربكەڤە، لەوما دبێژین ژ بونا سیستەمیێ مە مینا سیستەمیێ سویدیيە دەبیت پێشییێ خودان كومەلگەهەك بین مینا سوید پاشان هزر د ڤی سیستەمی دا بكەین، لیێ ئەم ب ڤیێ پاشكەفتنا خوە د هەمی واران دا ژ خێزانیێ تاكو دگەهیتە زانكوییێ، لەوما ژبو كو سەركەفتنیێ دڤی سیستەمیێ پەروەردیێ دا ببینین، دەبیت ڤەگەرین بو مێژویا وەلاتیێ خو و پێداچونەكیێ د هەمی واران دا بكەین .

بزانین ئەگەر دەولەت ب هەمی واران ڤە ب تەمامی مینا سوید نەبە ب ناحیا سیاسی، جڤاگی، ئیكونومی، مروڤی نكارە ب سەركەفتی ل ڤی سیستەمی بنێرە، ئەگەر بەروڤاژی ڤیێ چەندیێ بە ویێ كارتێكرنەكا خراب ل هەمو وارەكیێ دا پەیدا بكە، بەلكو دشێم بێژم ئەگەر قوتابخانە مینا قوتابخانێت سویدی نەبە، ماموستا مینا ماموستاییێ سویدی نەبە، ئەقلیەت و باریێ ئابوری، رەوشا سیاسی، مێژویا پەروەردیێ، ب تەمامی گومەلكەه مینا كومەلگەها سویدی نەبە، كو ب كومەلگەهەكا مەدەنی پێشكەفتی تێتە ناسین ویێ چاوا مروڤ بكارە ژێرا بێژە سیستەمیێ سویدی ل كوردستانیێ و بسەركەفتی بدومە، ژ بونا كو ئەم ل هەمی واران دا جیاوازین ل دەولەتا سوید .

گەنگەشەكرن لسەر ل سەر بارەدوخیێ وەلاتیێ مە ل هەر وارەكیێ دا بیت، دیێ كەموكوری دیاربن، لیێ د هندەك واران دا ژی نەبەس كەموكرینە بەلكو مروڤ دكارە بێژە سقەتن ، ئەوژی واریێ پەروەردیێ یە، ئەڤرو ل وەلاتیێ مە هەر وەزیرەك بكەیفا خوە بریارەكیێ ددەت، وەسا مرڤ دبینە كو نەیا دیراسەت كریە، لیێ جهیێ مخابنییێ یە كو ئەڤرو ب بریارا وزیرەكیێ هزاران كچ و كورێن وەلاتیێ مە ژ خواندنیێ ڤەقەتیانە، بوینە مەغدورێن بریارێن پەروەردیێ، د هەمان دەم دا ژی یێن كو بەردەوامن ب مەبستا تەمامكرنا خاندنا خوە ل زانكو و پەیمانگەهێن كوردستانیێ تنیێ بو هندیێ یە ببیتە موچەخورەكیێ حكومەتیێ ئەو ژی هەر دیسان دبنە مەغدورێن ڤی سیستەمی، رەنگە وەك ڤایروسەكیێ روبەروی چارەنوسیێ خوە و كومەلگەها خوە بن، كو چاوا سالێن بوری ب هزاران قوتابی پشتی تەمامكرنا خواندنا خوە چ ئامادەی بیت یان پەیمانگەهـ بیت ل مال مان و نەشیان نە بەردەوامییێ بدەنە خواندنا خوە و نە بهێنە دامەزراندن، خوەدێن بریاریێ ژی مە ناس نەكرن كیبون و بوچی، لیێ وەك یا دیار، نەورگرتنا قوتابیان ژ كێمیا كورسیێن خواندنیێ یە، نەدامەزراندن ژی ژ كێمیا میلاكیێ حكومەتیێ یە، بریارا سیستەمیێ سویدی ژی ژ دەستیێ وەزیریە، زور ئاسانە بریارا كورینا سیستەمەكیێ بدەن لیێ ئاسان نینیێ سیستەمەكیێ پێشكەڤتی بیێ دیراسەتكرن سەركەڤتنیێ ب بینیت، بێی كو هزر كربیت كو ل وەلاتیێ چەندین سالە ژ تەنگەژا سیاسی و ئابوری، شەر و ئاژاوتی و ب روبەرو چەندین كومپلوییێن ناڤ نەتەوی هاتیە و هەر ب درێژاهیا ژییێ خوە ژ سیتەمێن قرێژ را كو هەیا خواندن ژی بیێهنا بێزارییێ لیێ دهات، ئەڤرو ئەگەر ئەم تەماشە بكەین یان پسیارا ماموستایەكیێ بكەین، زور نەرازیە ب كاریێ خوە، وەك زو جارن برادەر و دوستێن مە یێن ماموستا پسیارا شولەكیێ دی دكەن مینا ئاسایش و لەشكەری، و هن سلكێن دن، ئەڤ بێزاری یە ژی ویێ رامانیێ دگەهینیت و حەز و ئارەزویا وی نە ئەڤ كارە یە لیێ دەلیڤا چ كارێن دن بو نەهاتیە هەیا بشێت دەست ژ كاریێ خوە بەردەت، ویێ جا د ژورەكا وەكی شكەفتیێ و بیێ پەنجەر و بدرێژاهیا نێزی دەمژمێرەكیێ لسەر پێت خوە بەرامبەر چل قوتابیان و سەرەرای وی بیێ زەوقیا لجەم ماموستا دگەل پارچە تەباشیرەكا هشك بیێ زەوق ناكاریت د دەرحەقیێ سیستەمیێ سویدی دەركەڤیت، دەركرنا بریارەكا وەها زور ئاسانە لیێ سەركەفتنا ویێ مەحالە، لەوما زڤرین ژ شاشیا، باشترە ژ بەردەوامییێ، ژ بەلكو ئەگەر وەها دوم بكەت دیێ روبەروی جیلەكیێ بین كو سەرەدەری دگەل نەهێتكرن، مرڤ دكارە جیلەك خێلەكی ناڤ ببە، لەوما د بێژین زڤرین ژ نیڤا ریێ نە شەرمە .

شه‌رمكردنی منداڵان

وەرگێڕانی لە فارسییەوە: سیما چۆمانی

شەرم كردن بریتییە لە شڵەژانی دەروونی و نیگەرانی لە ژینگەی كۆمەڵگەدا بەهۆی بەشداریی كردنی لە پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكاندا.
هەروەها بە مانای قسەنەكردنی منداڵانە لەبەرامبەر كەسانی تردا و تەنانەت ئەو كاتانەی كە بەشێوەیەكی راستەوخۆ پرسیاریان لێ دەكرێت.
ئەوان بەشداری هیچ جۆرە پێشبڕكێ و چالاكیەكی كۆمەڵایەتی ناكەن و یان بۆ هەندێك شوێنی وەك یاریگا و قوتابخانە ناچن، تەنیا ئەو كاتەی كە لە لایەن یەكێك لە دایك و باوك یان هاوڕێیەكی نزیكیانەوە پشتگیریان لێ بكرێت.
ئەم هەستكردنە بە نامۆیی لەمنداڵان دا دەتوانێت ببێتە هۆی شەرم كردنی ئەوان لەرێگای سەرنجدانی خەڵكانی ترەوە "تەنانەت ئەگەر ئەم سەرنجدانە باشیش بێت" زۆرجار منداڵان لە باخچەی ساوایان یان پێش قوتابخانە شەرم دەكەن.
كەسایەتیەكی نامۆی هەیە هەر لەخۆیەوە بەتەنیایی ناتوانێت كێشەیەك دروست بكات، بەڵام لە كاتێدا رەفتارێكی شەرمنانە دەتوانێت پڕ لە ئازار بێت كە بێ بەشی بكات لەهەبوونی هاوڕێ و بەشداری كردنی لە یاری كردن و دەرفەتەكانی تر كە ئەوەش دەتوانێت كێشە دروست بكات .

هۆكاری شەرم كردن:
توێژینەوەكان وانیشان دەدەن كە نامۆبوون و كەمڕوویی رەنگە هۆكار بێت بەپێی لێكۆڵینەوەكانی زانكۆی هاروارد سەبارەت بە منداڵان، بۆیان دەركەوت كە ۱۵تا ۲۰٪ منداڵان كە تازە لەدایك دەبن لە ژینگەیەكی بێدنگ و نامۆدا، هۆشیارو ئارامن. بەم شێویە نزیكەی ۲۵٪ ئەم منداڵانە، شەرمن نابن، لە كاتێدا زۆربەی ئەو منداڵانەی كە شەرمنن، منداڵێنكی پڕ لە جووڵە و چالاكین.
دەگوترێت كە ژینگە بۆ منداڵ، هۆیەكی كاریگەرە بۆ ئەوەی منداڵێكی شەرمنی لێ دەربچێت یان نا؟ رووكردنە نامۆبوون و شەرم كردنی منداڵ دەگەڕێتەوە بۆ هەڵومەرجی و پەروەردە كردنی ناو ماڵ وەكو نارێكی لە پەروەردەكردنی منداڵ، ناكۆكییەكانی خێزان، رەخنەی توندو دەسەڵاتی خوشك وبرا زیاتر بێت.

-یارمەتی منداڵە شەرمنەكەتان بدەن:
ئەو دایك و باوكانەی كە بە شێوەیەك لە شێوەكان ئەوەیان لاپەسندە و پشتیوانی لێ دەكەن یان بێ ئەوەی كە زۆر سودمەندبن بۆیان یارمەتیان دەدەن تاوەكو ئاسانتر رووبەڕووی پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكان ببنەوە. ئەزموونی سەركەوتنێكی منداڵ، لەبەشێك لەبواری كۆمەڵایەتیدا دەبێتە هۆی هاندانی لەبەشەكانی تردا، گاڵتە كردن بەمنداڵ و كەمكردنەوە و دەرخستنی بیروڕاو هەستەكانی بۆ لێدانی شەرم بەسەپاندنی پەیوەندییە كۆمەڵاتییەكان چارەسەر نابێت، بەڵام بۆ یارمەتی دانی منداڵ چەندین رێگای سودبەخش هەیە، بەرامبەر كەسێك كە بەرامبەرتان وەستاوە بۆیە رێز لە منداڵەكەتان بنێن. منداڵە شەرمنەكان زۆربەی جار گوێگرێكی باشن و سەبارەت بە خەڵكانی تر كەمتر رق و تورەیی دەردەبڕن. زۆربەی منداڵان كە كاتەكانی خۆیان بۆ یاری كردن تەرخان دەكەن. هەم لە دایك و باوكیان نزیكن و هەم هاوڕێیەكی بەوەفان.
لەو شوێنانەی كە بۆ منداڵەكەتان نا ئاشنا و نامۆیە پێشتگیریی لە منداڵەكەتان بكەن بەتەنیا جێی مەهێڵن و ئەو دەرفەتەی پێ بدەن بەر لە بەشداریی كردن لە كۆمەڵدا بە باشی لێی بكوڵێتەوە.
لەگەڵ منداڵەكەتاندا یاریی بكەن و رۆڵی پێبدەن ئەو كارانەی كە بۆ ئەو زۆر گرانە راهێنانی لەسەر بكەن. چەند چالاكییەك دەست نیشان بكەن كە منداڵەكەتان دەتوانێت ئەنجامی بدات، یارمەتیان بدەن تا ئەو كاتانەی كە ئەندامانی خێزان و هاوڕێیان لە دەوری یەك كۆبوونەتەوە ئەنجامی بدەن، بۆنمونە ئەو دەتوانێت وانیشان بدات كە میوانەكان جلەكانیان لە كوێ هەڵبواسن یان كەل و پەلەكانی سەرمێز رێك بخات.
هانی منداڵەكەتان بدەن كە ئامێرەكانی یاری كردن بۆ منداڵەكانی بچووكتر بدۆزێتەوە، تاوەكو ئەوە دەربخات كە چۆن دەتوانێت بە پارچەی بچووك خانوویەك دروست بكات. بەم شێوەیە ئەو بڕوا بەخۆبوونێكی زیاتری لە لادروست دەبێت لە پەیوەندییەكانی دا لەگەڵ منداڵە بچووكەكانی تر.
رێگا بە منداڵەكەتان بدەن كە هەندێك لە كێشەكانی خۆی، بەخۆی چارەسەر بكات.
تەنانەت ئەگەر لای زۆرگرانیش بێت، رای خۆتان لە توانای منداڵەكەتان بۆ رووبەڕوو بوونەوەی گرفتەكانی و رێگای چارەیان دەربڕن.
كاتێك كە منداڵەكەتان رووبەڕووی پرسێكی كۆمەڵایەتی دەبێتەوە و سەركەوتنی تیادا بەدەست دەهێنێت، گرنگی پێبدەن و رای خۆتانیش دەربڕن.

*** گاڵتە كردن بەمنداڵ و كەمكردنەوە و دەرخستنی بیروڕاو هەستەكانی بۆ لێدانی شەرم بەسەپاندنی پەیوەندییە كۆمەڵاتییەكان چارەسەر نابێت**

ئەو خاڵە هاوبەشانەی كەلەناو خێزاندا جیاوازی دروست دەكەن

دونیا مەغدید باشە

یەكێ لە خاڵە هاوبەشەكانی خێزان پێك هێنانی هاوسەرێتییە، كە لەهەموو سەردەمانێك و شوێنو ئاینو مەزهەبێكەوە بەدی كراوە، نكۆڵی لێ ناكرێ پاراستنی وەچەی مرۆڤ هەر لەسەر هاوسەرگیری بەندە، بەڵام لێرە جیاوازییەكی زەق دەبینرێ لەرووی دەربڕینی هەستی چوونە نێو ئەو قۆناغەو ماڵئاوایی كردن لەتەنیایی و ئامادەبوونو پێش لێگرتنی هەركێشە گەلێك لەئایندەییەكی ون، ئایا تاچەند ئەو خەیاڵو خەونە زیندووانەی بۆ داهاتوو نەخشەو پلانی بۆساز دراوە ئەمڕو دێتە زەمینەیەكی واقیع؟ وەك بەدیدی فەرهەنگی ئایینییەوە كەتەواوكاری باوەڕی مرۆڤە، هەروەها رزگاربوون لەرارایی‌و پشت ئەستوور بوونو خاوەن بەرپرسێكی تایبەت كەتەواوی متمانەو حەزێكی كوێر ناخ پڕدەكات لەگەڵ دروست بوونی خۆشەویستی هاوژین دەبنو دەچنە دونیایەك كەتازە لەدایك بوونێكە، بەپێچەوانەشەوە هەر راستە! هاوسوڕانێك لەگەڵ نۆبەرەی تەمەنی پێكەوە ژیندا مەینەتیو روو رەشیو لێك تێنەگەیشتنو نەبوونی روحیەتی یارمەتیدانو لێبووردەیی ئاكام بەرەو هەرەس چوونێكی زوویی خۆشەویستی ئەگەر لەبەراییەوە هەبووبێ، لێرە (بەمانای هاوتابوون هاوبەشو لەناوەڕۆكو راڤەی ژیانیشیاندا جیاواز) هەتا لەئەنجامی كارە سێكسیەكانیشیانەوە كەسانێك وەك هەوەسێكی گیانلەبەری خۆی تێردەكا (مەبەستم رەگەزی نێرە) بێگومان دانە رەزامەندی وەهاوسۆزبوونی ئافرەتەكەیو چێژ بەخشین بەویش، بەرامبەر بەوەش زۆر رۆشنبیر لەم بوارە كەتیایدا مافی ئافرەتەكەی زەوت ناكرێو بەویستی مەیلی دوو لایەنە هەبوونی وەڵامدانەوەی كار بەرێ دەكرێ، لێرە (لەجووت بوونی هاوبەشو لەشەهوەتو حەزە شاراوەكان جیاواز) جا لەو فاكتەرە زەقانەی دۆستایەتی كردە لەگەڵ كەسانێك كەلەپێگەیەكی كۆمەڵایەتی زۆر جیاوازدا لەگەڵ خودو كۆمەڵگەو نەریتو عورفو عاداتی دوور لەیەكتر كەئەستەمە سروشتی مرۆڤ دوای پێگەیشتنو چاندنی روحیەتی رەوشی كۆمەڵگاكەی بەهۆی ئەوە هەموو كاریگەرە پۆزەتیڤو نیگەتیڤانەی كەبەدرێژایی تەمەن هاوڕێی بووەو دەستی هەبووە لەدروستبوونی دەروونی ئارام یا شەڕانگیزی یا كەسایەتی لاواز یابەهێزی ئەمڕۆ قبوڵی بكاو چۆكدا بنوێنێ بۆ ئەنجامە چاوەڕوان نەكراوەكانی كە گرفت بۆ گونجاندن دروست دەكا، لەكۆمەڵگەی مەدەنییەتی ئەمڕۆدا مەگەر ۲۰٪ خێزان، بێگومان دانە پێگە كۆمەڵایەتیەكان هاوسەران دەستنیشان بكەن، ئەمەش كاتێ كەخۆشەویستی سەركردە دەبێو گەنجەكان سەربەستییەكی تەواویان بەدەستە لەلایەن باوانیانەوەكە رای ئەو پەسەند كراوە، ئەگینا ۸۰٪ی تر گەنجان دوای ناسینو شارەزا بوونی دۆستەكانیان لەو حەزو ویستەی خۆیان دەبوورن جابەرەزامەندی خۆیان بێ یا پێگریو زەختی باوانی، ئەمەش جیاوازیی ئەو تێكەڵ بوونەیە كەهەرەشە لەداهاتوو دەكا لێرە (لەخۆشەویستیدا هاوبەشو لەپێگە كۆمەڵایەتییەكانیشدا جیاواز)